

ITALIJA

1. Situacija nakon drugoga svjetskog rata

1. *Negativni vidovi.* Na prvi pogled kateheza (ovdje pod k. podrazumijevamo sve pastoralne pothvate povezane s evangelizacijom) 1945. u Italiji sličila je katastrofalnoj situaciji rata, koji se završavao.

Kat. djelatnost je sasvim ostavljena, osim rijetkih slučajeva, pojedinačnom poduzetništvu pojedinih župa, biskupija i istraživačkih grupa. Unatoč uputama dekreta *Provido sane* oko 1950. više od dvije trećine biskupija nije imalo djelotvoran kat. ured. Priprava djece na sakramente uvođenja u kršćanstvo trajala je nešto više od mjesec dana, a sastojala se gotovo uvijek u učenju napamet „Prvih elemenata“ katekizma Pija X. R. n. u školama mnogo se puta smatra zamjenom za župnu k., stvarajući zbrku između školskog poučavanja i odgoja u vjeri, a kao lagodno i providonosno sredstvo za uzdržavanje svećenstva, bez prevelike brige za prikladnost nastavnika.

2. *Pozitivni vidovi.* Na gotovo početničkoj razini primjećivali su se prvi pokušaji novoga govora pomoću slika: ilustracije, prizori u obliku stripa, „dijafilmovi“ u crno-bijeloj tehnici. Dašak nešto manje individualističke razine uvode „kampanje“ Katoličke akcije: „Živjeti krštenje“, „Živjeti potvrdu“, „Čisti i jaki“ itd. Poslužile su i da se nadiđe strogi shematizam upotrebljavanih katekizama, okupljajući sadržaje i pitanja oko „središta zanimanja“. Taj je pojam uvela pedagoška grupa Katoličkog sveučilišta (Mario Casotti, Gesualdo → Nosengo, Silvio → Riva) kako bi proširila aktivne metode Decrolya i Ferriera u r. n. Nerazumijevanje nekih odgovornih sredina zapriječilo je pothvat (1944), ali je grupa Braće kršćanskih škola, okupljena oko časopisa „Sussidi per la Cate-

chesi“ (1936–1977), primijenila njihove metode i proširila ih na raznim područjima.

Salezijanska družba surađuje pri osnivanju časopisa „Catechesi“ (1932) i na svom Filozofskom fakultetu otvara Pedagoški → institut sa specijalizacijom u katehatici, te započinje ozbiljna istraživanja na kat. polju (1954. pojavljuje se časopis „Orientamenti Pedagogici“).

II. Prije II. vatikanskog sabora (1945–1959)

1. Ovo razdoblje bilo je označeno poletnim istraživačkim djelovanjem. Možda ni u jednom drugom trenutku nisu bila prevedena i objavljena tolika pomagala i metodike, djela duhovnosti i liturgije povezana s k. kao i s psihologijom razvojne dobi.

Pojavljuju se novi časopisi: „Rivista del Catechismo“ (1952), koji zatim postaje organ za istraživanje i povezivanje nekih biskupijskih katehetskih ureda (nastavlja od 1973. u časopisu „Evangelizzare“); iste godine započinje izlaziti i „Via, Verità e Vita“, koji od 1965. izlazi u monografskim brojevima; već smo spomenuli časopis „Orientamenti Pedagogici“ (1954), a treba spomenuti i, u Bologni, časopis „Il Regno“ (na koji treba podsjetiti zbog njegove pastoralne dokumentacije, iako ne jedino kat. naravi, a koja je kroz određeno razdoblje bila kritično parcijalna).

2. Na planu r. n. u školi postoji međutim inflacija tekstova religije. Nažalost, kvaliteta je gotovo uvijek osrednja: nametanje i kontrola previše krutog programa, zavist izdavača koji radije izabiru lagani uspjeh među nastavnicima kojima odgovara ponavljanje i koji su slabo pripravljeni, gotovo apsolutni nedostatak istraživanja i valjanog eksperimentiranja – već tu postavljaju one opasne izazivače vrenja koji će se rasprsnuti u krizi 1968. Talijansko objavljivanje katekizma njemačkih biskupa nije moglo na to utjecati, jer su sadržaje brzo nadišli dokumenti II. vatikanskog sabora.

Dolazi do velikih masovnih manifestacija, znakovitih za neposredno poslijeratno razdoblje: „Gospa hodočasnica“, propovijedi na otvorenom isusovaca o. Riccarda Lombardia, jubilarne proslave 1950, omladinska okupljanja u Rimu. Mnogo se toga događalo zbog političkog ozračja toga vremena. Nakon

odmrzavanja (1956), velike misije u Milanu (studeni 1957) već su poprimile dubok religiozni ton, ali nisu imale trajan razvoj.

3. Pozitivan znak: veliki začetnici nove k. sada su već okruženi sve većim brojem istomišljenika. Nastaju prvi kat. centri: Kat. centar → Katoličke akcije (CENAC, 1947) započinje s izdavanjem vodiča za k. odraslih (od 1954), koji se usvajaju u mnogim biskupijama; → Kat. paolinski centar izabire put sredstava društvenog komuniciranja; → Kat. salezijanski centar posebno njeguje omladinski pastoral. U Vallombrosi započinju tečajevi za kat. djelatnike (1954), a u Gazzadi tečajevi za vjeroučitelje iz baze (1958).

Ukratko rečeno, tu i tamo se oblikuju sve življi otoci koji se vežu s nekim aktivnijim kat. uredima: oni su arhipelag koji teži k tome da postane kontinent.

III. Desetljeće II. vatikanskog sabora

1. To je razdoblje koje predstavlja proturječne vidove. Prvi je dio življen u velikoj radosti, drugi u tjeskobi osporavanja.

To je trenutak ekonomskog „buma“, potrošačke groznice, širenja televizije (započela je potkraj 1954.). Ekonomsko blagostanje potpomaže izlaske krajem tjedna (week-end) i strahovito ograničava pastoral usidren na nedjeljama i blagdanima. Emigracija iz siromašnijih pokrajina prema sjevernom industrijskom trokutu utječe da se gubi religiozna kultura i predaja, bez integriranja u one koje postoje u krajevima dolaska.

U školi širenje obvezatnog osmogodišnjeg školovanja („Scuola media“, novi programi iz 1962.) i srednjih škola (novi programi religije iz 1967, izolirani od konteksta) nameće pronalaznje novih nastavnika i osuvremenjavanje drugih, upravo u trenutku krize omladine koja će najviše pogoditi mlade kršćanskog podrijetla. U velikim gradovima mnogi su nastavnici, skloni novim ideologijama, neprijateljski raspoloženi prema r. n.

2. Na užem religioznom području, mnogi (među njima i članovi svećenstva) nisu, nakon oštrine Pia XII, dovoljno vrednovali postupke i izbore Ivana XXIII. te slavlje II. vatikanskog sabora. Mnogi su izbjegavali zalaganje i došli

do stajališta koja su graničila s raskolom, drugi su se zadovoljili više vanjskim dijelom obnove. Ustrajnost u prakticiranju saborskih načela bio je čin velike hrabrosti: odatle je proizišao, i za k., valjani i živi sažetak onoga što se već pokazivalo u osnovnim potezima, stvarajući u Crkvi osjećaj prije nezamislivog jedinstva i suradnje.

Tako je mogao započeti → Nacionalni katehetski ured (8. kolovoza 1961) te se malo-pomalo izgradio kat. pastoral zajednički za cijelu Italiju, po članovima njegova vijeća (jedan za svaku pokrajinu i za svaki kat. centar) te po godišnjim susretima ravnatelja biskupijskih kat. ureda. Jedan od prvih problema bila je priprema novih katekizama (usp. → talijanski katekizmi). Oporba između onih koji su željeli sve i odmah (napose među mladima) i onih koji su bili uzdržljivi u promjenama tjerala je na osporavanje i unutar talijanske Crkve. Istaknute epizode tog osporavanja bijahu katekizam Iso-lotto di Firenze (prototip nekih drugih katekizama), velike rasprave o novom nizozemskom katekizmu, određena „moda“ latinskoameričke kateheze (koja se željela nadovezati na Medellin), širenje „bazičnih zajednica“ previše kritičnoga duha, koje je kasnije javno ukorio Pavao VI (EN 58).

IV. Razbistravanje

1. Usred te oluje pojavljuje se (2. veljače 1970) prvi svezak novog katekizma — *Il rinnovamento della catechesi*, koji su gotovo jednodušno odobrili talijanski biskupi. Svi shvaćaju da nije bila riječ samo o tome da se pregledaju neki sadržaji nego da se načini, prema Saboru, mnogo dublje i korjenitije obraćenje.

— Prvo razbistravanje bilo je u pojmu same k., koja je od jednostavnog „nauka“ prešla na traženje trajnog odgoja prema kršćanskoj zrelosti, shvaćenoj kao integracija vjere i života.

— Nakon toga slijedi razlučivanje odnosa između k. i teologije. Teološki fakulteti, koji su se na početku sastavljanja katekizma radije izvlačili, nakon toga su sudjelovali na različitim susretima (Milano, veljača 1977; Rim, prosinac 1977; Frascati, travanj 1978) da bi produbili predmet, također na zahtjev → Grupe talijanskih kateheta (osnovane u lipnju 1976). To je poslužilo i za razjašnjavanje djelatnosti mnogih

grupa za biblijsko istraživanje, teoloških škola za laike (više od tri stotine, u Italiji) koje su se upotrebljavale za najrazličitije ciljeve.

– Počevši od br. 154–155 RdC, tražilo se i specifično obilježje za → r. n. u školi u usporedbi s kat. odgojem u crkvenoj zajednici. Posebna *Napomena o poučavanju religije u školi (Nota sull'insegnamento della religione nella scuola)*, koju je razaslao NKU, proširila je razmišljanje u kojem je velik udio imao časopis „Religione e Scuola”, utemeljen 1972. godine. No vrlo mnogi umiješani čimbenici nisu našli sigurnu ravnotežu, pa niti nakon novog konkordata (18. veljače 1984). Čini se da je konačno nadiđena ideja da se r. n. u školi povjeri nadležnosti crkvene zajednice. I imenovanje vrlo brojnih laika za r. n. (u nekim velikim gradovima ima ih više od 40%) pridonijelo je da se problem promatra pod dotad zanemarenim vidovima.

Pastoralni dokumenat CEI *Evangelizzazione e Sacramenti* (12. srpnja 1972), enciklika *Evangelii nuntiandi* (Pavao VI, 8. prosinca 1975) te crkveni susreti *Evangelizacija i promicanje čovjeka* (1976) i *Pomirenje i zajednica ljudi* (1985) pojasnili su istaknuto mjesto k. u talijanskom pastoralu, još potpuno usmjerenom na slavljenje sakramenata.

2. *Sredstva* kojima su se postigla ta razbistravanja bila su:

– Mnoštvo dokumenata, pastoralnih pisama i uputa svake vrste sa strane crkvene vlasti. Usprkos dobroj volji nitko nije mogao slijediti sve ono što se predlagalo, također i stoga što su dokumenti koji puta bili u međusobnoj suprotnosti. No bio je to posao od velike koristi za proučavanje saborskih dokumenata i za razumijevanje njihove neizmjerne važnosti.

– Dvogodišnji tečajevi za odgoj pastoralnih djelatnika na srednjoj razini (od 1965.). Pripravljali su biskupijske stručnjake nizom usklađenih izdanja koja su ozbiljno i stručno raspravljala o kat. problemu.

– Vrlo mnogi susreti i tečajevi za predstavljanje svezaka novog katekizma te škole za odgoj vjeroučitelja. Izišli su ususret zahtjevu laika koji su se željeli osposobiti na tom polju: neočekivan procvat 200.000 vjeroučitelja dobrovoljaca, a možda i više.

3. *Događaji* tog razdoblja mogu se ovako shematizirati:

– Na početku određena bojažljivost, zbog poteškoće pronalaženja ispravnog puta, u pripremi katekizma, u različitim „modama” kroz koje se probijala teologija, u tumačenju pojava osporavanja i sekularizma.

– Bio je tu zatim i trenutak oduševljenja: novi tekstovi, s bezbrojnim pomagalima (koji puta brzopletim...), širenje specijaliziranih časopisa dali su dojam da je sve lako.

– Slijedio je trenutak oseke. Površnost prvih godina spriječila je ozbiljnu pripravu. Mučni rezultati referenduma o rastavi braka i o abortusu potaknuli su mnoge da se vrate u sigurnost prošlih formula, ne misleći da je jedan od uzroka poraza bio taj što ih se nije navrijeme obnovilo. Preštampavanje katekizama iz prošlosti, koji puta s proizvoljno izmijenjenim tekstom, dalo je dojam da je sav rad bio uzaludan.

V. Današnji problemi

1. Ovo se desetljeće otvara u znaku manjeg oduševljenja, ali veće svijesti. Desetljeće dokumenta o obnovi kateheze *Rinnovamento della Catechesi* dalo je priliku za prve zaključne račune, predstavljajući ga kao „Kat. program talijanske Crkve”. Široko zasnovana istraživanja (o religioznosti Talijana – Buralassi; o r. n. u školi – Milanese; o vjeroučiteljima /SPS, 1982/; o k. odraslih /Milano, 1984/) pokazuju pomicanje od zauzetosti pojedinaca prema uključivanju zajednica, kao i od pretežne k. uvođenja u kršćanstvo na k. obitelji i odraslih.

2. Međutim, pitanja koja su ostala otvorena, od znatne su važnosti:

– Odnos k.–zajednica, što ga predlaže pastoralni program CEI („Zajedništvo i zajednica”, 1. listopada 1981; „Euharistija, zajedništvo i zajednica”, 22. svibnja 1983) uključuje osjetljive probleme o povezanosti s liturgijom i drugim oblicima pastoralne djelatnosti.

– Provjera o eksperimentiranju novih katekizama postavlja pitanja o upotrijebljenoj „literarnoj vrsti”, o samom pojmu „eksperimentiranja” te o slaganju metodologije i sadržaja, što nije uvijek poštivano.

– Odnos k.–kultura bio je jedva dodirnut i obuhvaća sva pitanja o politici, radu, obitelji-

skom moralu, tehnologiji. Hitne su veze predstavljene položajem žene; istraživanjem o miru; svijetom onih koji su na rubu.

– Produbljeno istraživanje o kršćanskoj zrelosti; o čimbenicima koji je utemeljuju, o putovima za njezino postizanje.

– Ustrojstvo r. n. u školi i nužni dogovori između CEI i školskih vlasti.

VI. Zaključna razmišljanja

1. Proučavano razdoblje jedno je od najsretnijih za k. u Italiji: prešlo se od velikodušnih, ali usamljenih, pokušaja na spajanje, po Saboru, raznih elemenata, tako da se rađa „talijanska“ k. sa svojstvenim obilježjima, iako ponekad nesigurnima i nevjestima.

2. Postoji i snažna kvantitativna dimenzija: postoji znatan broj specijaliziranih časopisa sa velikim zalaganjem; tako i kat. centara, aktivnih u istraživanju i objavljivanju. Velik broj djelatnika nudi mogućnost za veliku potrošnju kat. materijala, iako nije uvijek brižno načinjen.

3. Među nedostacima najveći je neprimjerenost istraživanja na znanstvenoj razini: i odgovarajuća su izdanja ponešto zanemarena. Potrebna su ne ishitrena rješenja, nego prikladna ustrojstva naučavanja katehetike na teološkim fakultetima i u sjemeništima; u ozbiljnom promicanju istraživanja na povijesnom, pravnom, teološkom području; u objavljivanju djela koja neće biti jednostavni priručnici.

Bibliografija

1. Osim godišta časopisa navedenih u ovom prilogu, koji posvećuju članke i rasprave glavnim događajima, podsjećamo barem na „Notiziario dell'UCN“, ciklostilski vjesnik koji od 15. siječnja 1972. ističe rad i smjernice Nacionalnoga katehetskog ureda. Godine 1967. pokušalo se s izdavanjem niza „Quaderni dell'Ufficio Catechistico Nazionale“, ali to nije nastavljeno.

2. Za razdoblje prije II. vatikanskog sabora mnoge informacije nudi S. RIVA, „La pedagogia religiosa nel Novecento in Italia“, Brescia, La Scuola, 1972; za pravnu stranu: BALOCCO, CAPORELLO, CAPPELLI, „La religione nelle Scuole italiane“, Roma, CENAC, 1962; za događaje u katoličkim školama: V. SINISTRERO, „La Scuola Cattolica, diritti e cifre“, Torino, SEI, 1961.

3. Situacija oko sedamdesetih godina točno je opisana u djelu „La catechesi in Italia“ (Leumann–Torino, LDC, 1971) s potpunim podacima (u granicama mogućega) o svemu onome što se odnosi na k. u tim godinama. Iste vijesti, u sažetom obliku, nalaze se na str. 64–88 djela „Guida alla Catechesi nel mondo“ (Roma, 1971) što ga je izdao Sveti zbor za kler, a priredio N. Suffi.

4. Za posljednje godine mnogi se bibliografski podaci mogu naći na kraju svakog poglavlja u djelu: E. ALBERICH, „Kateheza i crkvena praksa“, Zagreb, Katehetski salezijanski centar, 1986.

ANGELO GIULIANI